

Vodič za banke o klimatskim i ekološkim rizicima

Savetodavno pismo

26. februar 2026.

Sadržaj

1.	Opšte odredbe	3
2.	Relevantne definicije.....	4
3.	Nadzorna očekivanja u vezi sa poslovnim modelom i strategijom	6
4.	Nadzorna očekivanja u vezi sa korporativnim upravljanjem	9
5.	Nadzorna očekivanja u vezi sa upravljanjem rizikom	11
5.1.	Sistem upravljanja rizikom	11
5.2.	Upravljanje kreditnim rizikom	11
5.3.	Upravljanje operativnim rizikom	14
5.4.	Upravljanje tržišnim rizikom	16
5.5.	Upravljanje rizikom likvidnosti i finansiranja	16
5.6.	Analiza scenarija i stres testovi	17
6.	Nadzorna očekivanja za otkrivanja (objašnjavajuće informacije)	18
7.	Datum sprovođenja	19
	Prilog 1. Samoprocena: šablon i uputstva	20
	Prilog 2. Akcioni plan: šablon i uputstva	22
	Prilog 3. Prateće aktivnosti akcionog plana: šablon i uputstva	25

1. Opšte odredbe

Rizici vezani za klimatske promene i životnu sredinu, postaju sve važniji za banke i njih treba da banke imaju u vidu tokom upravljanja rizicima. Gore pomenuti rizici treba da budu prilagođeni poslovnoj strategiji banke, strategiji preuzimanja rizika i spremnošću banke za preuzimanje rizika, vodeći računa da uloga i odgovornost u upravljanju ovim rizicima budu potpuno transparentne u svim triju linijama odbrane. Uloga kontrolnih funkcija, posebno interne revizije, je važna, počev od razumevanja značaja i kategorija rizika vezanih za klimatske promene i životnu sredinu, procene kvaliteta upravljanja ovim rizicima u okviru integralnog sistema unutrašnjeg upravljanja itd.

Polazeći od gore navedenog, banke koje posluju u bankarskom sektoru Kosova treba da preduzmu blagovremene i sistematske aktivnosti za upravljanje rizicima koji su pomenuti u sledećim oblastima:

- a) Poslovni model i strategija banke;
- b) Interni sistem upravljanja i sklonost ka riziku banke;
- c) Integralni okvir za upravljanje rizikom, uključujući proces interne procene adekvatnosti kapitala (ICAAP)¹; i
- d) Politike, procedure i sadržaj otkrivanja (objašnjavajućih informacija) o klimatskim i ekološkim rizicima.

Cilj ovog savetodavnog pisma za banke u vezi sa klimatskim i ekološkim rizicima (u daljem tekstu: savetodavno pismo) jeste da daje uputstva bankarskom sektoru u pogledu utvrđivanja, merenja, upravljanja i kontrole klimatskih i ekoloških rizika, kao i otkrivanju podataka i informacija vezanih za ove rizike, i integrisanju segmenta ekološke održivosti u poslovne aktivnosti banke.

Ovo savetodavno pismo definiše koncept bezbednog i razumnog upravljanja klimatskim i ekološkim rizicima u postojećem zakonodavnom i regulatornom okviru, kao i obavezu banaka za identifikaciju rizika vezanih za klimatske promene i životnu sredinu kao pokretače postojećih kategorija rizika prilikom definisanja i sprovođenja svojih poslovnih strategija, internog upravljanja i rizika upravljanja sistemima. Ovo savetodavno pismo ima u cilju postizanje veće transparentnosti kroz blagovremeno i adekvatno otkrivanje informacija i podataka vezanih za klimatske i ekološke rizike.

Bankama se preporučuje da primene ovo savetodavno pismo u skladu sa prirodom svog poslovnog modela i sa karakteristikama usluga koje pružaju, uključujući specifičnosti koje proizilaze iz organizacione strukture, veličine i složenosti banke, profila rizika i stepena izloženosti kreditnom riziku.

Ovo savetodavno pismo se upućuje bankama na koje se primenjuje Zakon br. 08/L-304 o bankama [u daljem tekstu „Zakon o bankama“].

Na kraju, vredni napomenuti da se ovo savetodavno pismo fokusira na klimatske i ekološke rizike, a ne na širi koncept ekoloških, društvenih i upravljačkih (ESG) rizika.

¹ ICAAP kada je primenjivo.

2. Relevantne definicije

Za potrebe ovog savetovanog pisma, korišćeni su sledeći pojmovi:

- a) **Ekološki, društveni i upravljački rizici (ESG)** predstavljaju verovatnoću dodatnih gubitaka ili troškova, ili gubitka planiranih prihoda, ili gubitka ugleda banke zbog negativnog finansijskog uticaja trenutnih ili budućih ESG faktora na druge ugovorne strane i njihovu imovinu.
- b) **ESG faktori** se odnose na ekološka, društvena ili upravljačka pitanja, koja mogu imati pozitivan ili negativan uticaj na finansijski učinak ili solventnost pravnog lica, centralne vlade ili fizičkog lica.
- c) **Strateški klimatski i ekološki ciljevi i/ili ograničenja** su odredbe koje imaju za cilj upravljanje izloženošću banke klimatskim i ekološkim rizicima, u kratkoročnom, srednjoročnim i dugoročnom vremenskom horizontu.
- d) **Klimatski rizici** su finansijski rizici koji proizilaze iz izloženosti banaka prema ugovornim stranama koje mogu doprineti ili biti pogođeni klimatskim promenama.
- e) **Tranzicioni rizici** odnose se na rizike za banke koji proizilaze iz prelaska na niskougljenu i klimatski otpornu ekonomiju:
 - a. **Rizici vezani za kreiranje politike regulatora**, na primer oni koji proizilaze iz zahteva za energetske efikasnost, mehanizama za određivanje cena ugljenika koji povećavaju cenu fosilnih goriva ili politika koje promovišu održivo korišćenje zemljišta.
 - b. **Tehnološki rizici**, na primer kada se tehnologija sa manje štetnim uticajem na klimu zameni tehnologijom sa štetnijim uticajem na klimu.
 - c. **Tržišni rizici**, na primer ako se preporuke i potražnja potrošača i korporativnih klijenata pomeraju ka proizvodima i uslugama koje su manje štetne za klimu.
- f) **Fizički rizici** su rizici za banke koji proizilaze iz fizičkih efekata klimatskih promena:
 - a. **Hitni fizički rizici** su iznenadni, kratkoročni i ozbiljni događaji koji imaju značajan negativan uticaj, koji proizilaze iz specifičnih događaja, posebno događaja koji se odnose na vreme, kao što su oluje, poplave, požari ili toplotni talasi, koji mogu oštetiti proizvodne objekte i da poremete lance vrednosti.
 - b. **Hronični fizički rizici** su oni rizici koji rezultiraju iz dugoročnih klimatskih promena, kao što su promene temperature, porast nivoa mora, smanjenje vodenih resursa, gubitak biodiverziteta i promene u plodnosti zemljišta.
- g) **Gasovi staklene bašte (GSB)** su gasni sastojci atmosfere, kako prirodni tako i antropogeni (povezani sa ljudskim delovanjem), koji apsorbuju i emituju zračenje na određenim talasnim dužinama unutar spektra infracrvenog toplotnog zračenja, koje emituje sama Zemljina površina, atmosfera i oblaci. Ovo svojstvo uzrokuje efekat staklene bašte. Vodena para (H₂O), ugljen-dioksid (CO₂), azot-oksidi (N₂O), metan (CH₄) i ozon (O₃) su primarni gasovi staklene bašte u Zemljinoj atmosferi.
- h) **Zelena ekonomija (niskougljenu ekonomija)** podrazumeva niskougljenu ekonomiju koja efikasno koristi resurse i u interesu je javnosti.

- i) **Zeleni krediti/investicije (širi pojam „zeleni proizvodi“)** odnose se na kreditiranje, investicije ili druge finansijske proizvode banaka, koji zavise od ekoloških kriterijuma za planirano korišćenje sredstava, u cilju smanjenja negativnih efekata aktivnosti na životnu sredinu ili rizika po životnu sredinu.
- j) **„Greenwashing“ (zeleno pranje)** odnosi se na praksu sticanja nepravedne konkurentske prednosti na tržištu reklamiranjem finansijskog proizvoda kao ekološki prihvatljivog, kada u stvari nisu ispunjeni osnovni ekološki standardi.
- k) **Spremnost banke da preuzme rizik** podrazumeva ukupni nivo vrsta rizika koje je banka spremna da preuzme u okviru svojih kapaciteta za rizik, u skladu sa svojim poslovnim modelom, kako bi ostvarila svoje strateške ciljeve.
- l) **Taksonomija** ekonomskih aktivnosti podrazumeva klasifikacioni sistem u kome se lista ekonomskih aktivnosti i ograničenja koje su ekološki održive može koristiti za jasno definisanje koje ekonomske aktivnosti su u skladu sa održivim razvojem, ciljevima zaštite životne sredine i principima održive ekonomske aktivnosti. Takva taksonomija pomaže investitorima, izdavaocima i promoterima projekata da se usredsređuju na prelazak na niskougledničku ekonomiju i sa efikasnim resursima, koja je održiva na rizike, i koja olakšava sistem za otkrivanje informacija o klimi. S obzirom da trenutno u Republici Kosovo ne postoji taksonomija koja je na snazi, banka će razviti ove definicije za interno korišćenje i primenjivaće ih na proizvode koje nudi svojim klijentima, po potrebi. U ove svrhe, banka može koristiti definicije iz drugih međunarodnih praksi (npr. Taksonomija Evropske unije²). Prema principu proporcionalnosti, primenljiva taksonomija treba da bude u skladu sa prirodom, delokrugom, veličinom i poslovnim modelom banke.

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32020R0852>

3. Nadzorna očekivanja u vezi sa poslovnim modelom i strategijom

1. Klimatski i ekološki rizici mogu uticati na poslovno okruženje banaka. U skladu sa Uredbom o upravljanju rizikom, tokom procesa uspostavljanja adekvatnog sistema za upravljanja rizikom, Centralna banka očekuje od banaka da identifikuju rizike koji proizilaze iz klimatskih promena i degradacije životne sredine na nivou ključnih sektora, geografskih područja kao i u vezi sa proizvodima i uslugama u kojima posluju ili planiraju da posluju, uzimajući u obzir da se neki od ovih rizika mogu konkretizovati od srednjoročnom na dugoročni vremenski period. Takođe, s obzirom na to da je potrebno vreme da se promene u poslovnim modelu konkretizuju, mogu biti potrebni rani i hitni postupci i u slučajevima kada se ranjivosti identifikuju samo u srednjoročnom do dugoročnom periodu.

Klimatski i ekološki rizici mogu uticati, na primer, na ekonomski rast, zaposlenost ili na cene imovina na nacionalnom, regionalnom ili lokalnom nivou. Događaji u vezi sa vremenskim prilikama mogu izazvati suše ili poplave koje utiču na poljoprivrednu proizvodnju regiona, potražnju za smeštajem ili vrednost kolateralne štete na nacionalnom, regionalnom ili lokalnom nivou. Paralelno, na konkurenciju utiče razvoj tržišta za zeleno finansiranje i preporuke potrošača koje prelaze sa robe i usluga sa visokim sadržajem ugljenika ili na drugi način zagađujućih proizvoda i usluga na proizvode i usluge sa niskim sadržajem ugljenika, ili drugačije nazvane „zelene“ proizvode i usluge. U oblasti tehnologije, banke koje opslužuju klijente u energetski intenzivnim industrijama i termoelektranama koje se u velikoj meri oslanjaju na fosilna goriva (tj. termoelektrane na uglj) mogu videti svoje klijente kako se suočavaju sa značajnim investicionim potrebama za dekarbonizacijom svoje energetske raznovrsnosti. Tako da, tokom identifikacije rizika, banka može kategorizovati svoje klijente ili portfolije prema njihovoj izloženosti klimatskom riziku. Na primer, geografsko grupisanje može pomoći u identifikaciji izloženosti koje su izložene visokim fizičkim rizicima, kao što je visok rizik od poplava ili suše. Sektorska kategorizacija može pomoći u identifikaciji tranzicionih rizika, na primer procenom udela sektora sa visokim intenzitetom emisije GSB u portfoliju kreditiranja.

2. Klimatski i ekološki rizici mogu imati direktan uticaj na efikasnost postojećih i budućih strategija banke. Centralna banka očekuje da banke identifikuju i procene koji su im klimatski i ekološki rizici značajni na kratkoročni, srednjoročni i dugoročni rok, kao i održivost njihove poslovne strategije na ove rizike. Vremenski horizont je posebno važan, jer se očekuje da će se većina klimatskih i ekoloških rizika manifestovati na srednjoročni i dugoročni rok, obično prevazilazeći uobičajene cikluse poslovnog planiranja banaka.
3. CBK očekuje od banaka da adekvatno dokumentuju procese kojima procenjuju značaj klimatskih i ekoloških rizika za svoje poslovno okruženje.
4. CBK očekuje da sprovođenje poslovne strategije banke odražava razmatranje od strane banke značajnih klimatskih i ekoloških rizika. Proces će biti pouzdaniji ako banke definišu i prate dugoročne Ključne indikatore učinka (u daljem tekstu: „KPI³“), koji treba da budu kvantitativni, kada god je to moguće. U zavisnosti od prirode, složenosti i obima aktivnosti banke, ovi

³ I/ili ključni indikatori rizika (u daljem tekstu; „KRI“) ili granice rizika.

indikatori se mogu podeliti na poslovne linije, klijente i proizvode, gde su materijalni i relevantni.

Indikatori koji definišu specifično ograničenje za zelene ili socijalne kredite mogu se, na primer, podeliti ili razložiti na korporativne klijente; pojedince; poslovne aktivnosti ili ekonomske sektore; vrste kredita (npr. potrošački krediti, hipotekarni krediti, kreditne linije itd.); geografsku lokaciju itd.

5. CBK očekuje od banaka da takođe razmotre uticaj koji njihovi poslovni modeli i razvoj strategije mogu imati na životnu sredinu, na primer kroz merenje i ograničavanje emisija GSB ili efikasnost resursa njihovih osnovnih portfolija ili koji proizilaze iz njihovih aktivnosti. CBK preporučuje da banke preduzmu korake za ublažavanje tranzicionih rizika, na primer postepenim ili i brzim smanjenjem i ukidanjem finansiranja ekološki neodrživih aktivnosti. CBK smatra dobrom praksom da jedna banka razvije plan ugljeničnog neutraliteta u skladu sa opštim ciljevima i ekološki održivim klimatskim ciljevima (tj. onima postavljenim na nacionalnom i međunarodnom nivou, uključujući, ali ne ograničavajući se na, Pariski sporazum, Okvirnu konvenciju Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama (UNFCCC), Nacionalno utvrđene doprinose (NDC), itd.). Ovi naponi su takođe u skladu sa ciljem člana 2(1)(c) Pariskog sporazuma⁴. Bez obzira što Republika Kosovo nije strana Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promenama i Pariskog sporazuma, ona pokazuje svoju posvećenost ciljevima.

Klimatski i ekološki rizici verovatno će na različite načine uticati na različite regione, ekonomske podsektore, vrste zajmoprimaca i sredstva. U tom smislu, opšti ciljevi i ograničenja banaka možda će morati da se pretvore u specifičnija ograničenja (ili ograničenja), uključujući politike isključenja za određene regione, podsektore ili aktivnosti (npr. određeni sektori ili vrste strana zbog velike zagađujuće proizvodnje).

6. Na kraju, od banaka se takođe očekuje da strateški procene da li će razvijati održive proizvode koji se smatraju otpornijim na klimatske i ekološke rizike. Ovi uključuju proizvode koji se obično označavaju kao „zeleni“. Banke mogu koristiti takve proizvode kao sredstvo za sprovođenje svojih ciljeva u vezi sa klimatskim i ekološkim rizicima i za prilagođavanje svojih poslovnih modela i sastava portfolija. Banke koje kreiraju ili planiraju da kreiraju ekološki održive kreditne proizvode treba da razviju, kao deo svojih politika i procedura kreditnog rizika, specifične detalje svojih politika i procedura ekološki održivog kreditiranja, pokrivajući odobravanje i praćenje takvih kreditnih proizvoda. Banke treba da pozicioniraju svoje politike i procedure ekološki održivog kreditiranja u kontekstu svojih opštih ciljeva, strategije i politike koja se odnosi na održivo finansiranje, i da procene u kojoj meri je sprovođenje njihovih ekološki održivih kreditnih aktivnosti u skladu sa ili doprinosi njihovim opštim ciljevima i/ili ograničenjima u vezi sa klimatskim i ekološkim rizicima.

⁴ https://treaties.un.org/doc/Treaties/2016/02/20160215%2006-03%20PM/Ch_XXVII-7-d.pdf

Za potrebe ovog savetodavnog pisma, strateški klimatski i ekološki ciljevi i/ili ograničenja smatraju se kao odredbe koje imaju u cilju upravljanje izloženošću banke klimatskim i ekološkim rizicima, na kratkoročne, srednjoročne i dugoročne vremenske horizonte. Na primer, banke mogu postaviti strateške ciljeve i/ili ograničenja u odnosu na proporcionalnost svoje izloženosti određenim ekonomskim aktivnostima ili sektorima.

Nasuprot tome, ciljevi ili ograničenja koja nisu povezana sa održivošću poslovnog modela i čija svrha nije da se efikasno poboljšava upravljanje banke klimatskim i ekološkim rizicima, ne smatraju se strateškim klimatskim i ekološkim ciljevima i/ili ograničenjima. Štaviše, banke treba da imaju u vidu da će postavljanje strateških ciljeva verovatno promeniti njihov ukupni profil rizika, što će rezultirati potrebom za preispitivanjem svoje spremnosti za preuzimanje rizika.

4. Nadzorna očekivanja u vezi sa korporativnim upravljanjem

7. CBK smatra da su klimatski i ekološki rizici uključeni u sistem korporativnog upravljanja banke, kako je utvrđeno članom 2(1.1) Uredbe o korporativnom upravljanju bankama Centralne banke Republike Kosovo. Stoga, Upravni odbor treba da ima dovoljno znanja i razumevanja o klimatskim i ekološkim rizicima kako bi obezbedio da je nivo preuzetog rizika u skladu sa spremnošću banke da preuzme rizik i strategijom banke za rizik, internim procedurama i politikama, i da banka poštuje primenjive zakonske zahteve i druge obaveze.

Na primer, CBK smatra dobrom praksom da Upravni odbor dobija redovne izveštaje o klimatskim i ekološkim rizicima ili da bude redovno obavешten o njima u okviru posebne tačke dnevnog reda na svojim sastancima.

8. Za sprovođenje člana 9. sav 2. i člana 13. Uredbe o korporativnom upravljanju, CBK očekuje da Upravni odbor banke ima zdrave i objektivne procene, posedujući odgovarajuće kvalifikacije i kompetencije, uključujući i one u vezi sa klimatskim i ekološkim rizicima. CBK smatra dobrom praksom da banke takođe zahtevaju od ključnog osoblja da poseduje stručnost u oblasti klimatskih i ekoloških rizika, koja se odnosi na obavljanje njihovih dužnosti i da članovi Upravnog odbora i ključno osoblje poseduju znanje o klimatskim i ekološkim rizicima banke od početka svog rada, kao deo njihovog upoznavanja sa radnim dužnostima i obuke za njihove dužnosti.
9. Od banaka se očekuje da jasno definišu odgovornosti svake funkcije i individualnog lica koje obavlja kontrolne funkcije u vezi sa klimatskim i ekološkim rizicima, u skladu sa opštim principima za sistem interne kontrole i kontrolnu funkciju u vezi sa opštim odgovornostima iz člana 3. Uredbe o internim kontrolama i internoj reviziji, i da jasno opišu mandat, radne procese i ciljeve za ove funkcije. Odgovornost je Upravnog odbora da obezbedi da su relevantne odgovornosti jasne, dobro definisane, održive, primenjive i adekvatno dokumentovane.
10. CBK takođe očekuje od banaka, da prilikom dodeljivanja internih dužnosti i odgovornosti za upravljanje i kontrolu klimatskih i ekoloških rizika, izaberu jednu od sledećih opcija:
- U okviru banke uspostaviti posebnu organizacionu jedinicu ili funkciju (npr. jedinicu koju predvodi „glavni službenik za održivost“, koja je deo višeg menadžmenta banke), koja je odgovorna za upravljanje i kontrolu klimatskih i ekoloških rizika. Kada banka uspostavi posebno odeljenje ili funkciju za klimatske i ekološke rizike, očekuje se da integrisanje posebnog odeljenja ili funkcije u postojeće procese i njegovi odnosi sa drugim funkcijama budu jasno definisane (podela odgovornosti i dužnosti, saradnja i obaveza izveštavanja itd.).
 - Viši menadžer ili član menadžmenta odrediti za odgovornog lica za upravljanje i kontrolu klimatskih i ekoloških rizika (na primer, ključna osoba na čelu oblasti sa kontrolnom funkcijom koja je različita od funkcije interne revizije), koja je podvrgnuta odgovarajućoj podeli dužnosti i odgovornosti.
11. CBK očekuje od banaka da obezbede da funkcije koje su uključene u upravljanje klimatskim i ekološkim rizicima imaju adekvatne resurse, kako ljudske tako i finansijske, i da imaju status i dovoljan autoritet da efikasno ispune svoju ulogu. CBK takođe smatra dobrom praksom da banke obezbede odgovarajuće mogućnosti obuke za svoje osoblje, fokusirane na klimatske i ekološke

rizike i da razmotre mogućnost opšte obuke za podizanje svesti o životnoj sredini i klimi, posebno za one koji obavljaju aktivnosti kontrolne funkcije.

12. U skladu sa opštim zahtevima Uredbe o internoj kontroli i internoj reviziji, očekuje se da Upravni odbor vrši efikasan nadzor nad izloženošću banke klimatskim i ekološkim rizicima i u pogledu uticaja poslovne strategije na ciljeve klimatske i ekološke održivosti.
13. Da bi se prisvojio sveobuhvatan pristup prema riziku, uzimajući u obzir dugoročne finansijske interese banke, preporučuje se da Upravni odbor razvije odgovor banke na ukupne klimatske i ekološke rizike, kao i ciljeve održivosti, u obliku strategije za klimatske i ekološke rizike. U tom smislu, od banaka se očekuje da integrišu klimatske i ekološke rizike u svoju kulturu rizika.
14. Očekuje se da će politike i prakse nadoknade doprineti dugoročnom pristupu rešavanju klimatskih i ekoloških rizika. CBK smatra dobrom praksom da banke uspostave indikatore vezane za klimu i održive finansije u svojim politikama kompenzacije, i da se ovi indikatori uključe u poslovnu strategiju banaka i/ili okvir za upravljanje rizicima.
15. Od banaka se očekuje da integrišu klimatske i ekološke rizike u svoje interne sisteme izveštavanja, o svojim izloženostima riziku i profilu rizika, kako bi svim relevantnim nivoima menadžmenta u banci obezbedile pouzdane, potpune, objektivne i blagovremene informacije, neophodne za donošenje odluka o poslovanju i rizicima. CBK ima u vidu da se relevantni indikatori i instrumenti razvijaju i da verovatno dostupni podaci u bankama trenutno nisu potpuni. Međutim, CBK očekuje da će se izveštavanje o klimatskim i ekološkim rizicima poboljšati tokom vremena. U kratkoročnim pojmovima, CBK očekuje da banke procene svoje potrebe za podacima od jedinica za sprovođenje strategije i upravljanje rizicima, da identifikuju nedostatak podataka i opišu planove za njihovo tretiranje i prevazilaženje bilo kakvih nedostataka.
16. Očekuje se da sistem interne kontrole banke obezbedi da banka ima efikasne i pouzdane sisteme za izveštavanje, objavljivanje i saopštavanje internih i spoljnih podataka, koji su u stanju da prikupljaju podatke o klimatskim i ekološkim rizicima.

Uzimajući u obzir prirodu klimatskih i ekoloških rizika, CBK preporučuje da banke procene potrebu za prilagođavanjem njihovih informacionih sistema kako bi bile u stanju da prikupljaju i nagomilaju podatke neophodne za procenu njihove izloženosti ovim rizicima. CBK očekuje od banaka da izgrade taksonomiju podataka o ovim rizicima. Tamo gde to nije izvodljivo zbog nedostatka zajedničkih definicija, nepotpunih taksonomija i nedostataka u podacima, CBK smatra dobrom praksom da banke razmotre sprovođenje procesa i postupaka zasnovanih na indikatorima za procenu internog ili i spoljnog rizika. U ovom slučaju, očekuje se da će Upravni odbor biti svestan ograničenja podataka i informacija koje proizvode informacioni sistemi.

5. Nadzorna očekivanja u vezi sa upravljanjem rizikom

5.1. Sistem upravljanja rizikom

17. CBK očekuje od banaka da imaju sveobuhvatan i dobro dokumentovan pregled uticaja klimatskih i ekoloških rizika na postojeće kategorije rizika. Klimatski i ekološki rizici mogu se smatrati faktorima koji utiču na postojeće kategorije rizika, ali banke mogu tretirati ove rizike kao posebnu kategoriju rizika u organizacione ili analitičke svrhe.

Na primer, ekstremne vremenske prilike (npr. suša) mogu se smatrati faktorom koji utiče na kreditni rizik (kao postojeća kategorija) u poljoprivrednom kreditiranju, dok drugi fizički rizici (npr. poplave) mogu istovremeno uticati na nekoliko kategorija rizika (tj. kreditni rizik, operativni rizik, rizik likvidnosti).

Međutim, banke ih mogu tretirati kao deo posebne kategorije rizika pod nazivom „ESG“, „klimatski“ ili neki drugi naziv.

18. Preporučuje se da banke preduzmu korake za merenje klimatskih i ekoloških rizika. Banke će uložiti proporcionalne napore da koriste kvantitativne indikatore za ovo merenje, nastojeći da preduzmu sve korektivne mere kako bi otklonila eventualne nedostatke u podacima na koje mogu da naiđu.
19. CBK očekuje od banaka da imaju u vidu potrebu za revidiranjem svojih politika upravljanja rizicima (tj. politike rizika) i drugih internih akata koji detaljno definišu funkcije, sisteme, procese, procedure, aktivnosti i metodologije, kao i nadležnosti, odgovornosti (kolektivne i individualne) i linije izveštavanja na svim nivoima organizacione strukture banke, za klimatske i ekološke rizike.
20. Prilikom preispitivanja svoje spremnosti da preuzimaju rizik, od banaka se očekuje da razviju odgovarajuće indikatore rizika i da postave odgovarajuća ograničenja za klimatske i ekološke rizike. Od banaka se takođe očekuje da prate i, gde je to moguće, objavljuju svoje politike o ekonomskim sektorima, geografskim izloženostima, aktuelnim podacima o izloženostima klimatskim i ekološkim rizicima, ako je moguće u obliku kvantitativnih mera, na osnovu kombinacije istorijskih podataka i proračuna koji su predviđeni, u skladu sa zahtevima iz odeljka 6.

CBK ovo shvata kao progresivan proces i da se, dok banke ne primenjuju odgovarajuće numeričke mere ili dok zajedničke mere ne budu raspoložive, mogu koristiti i nenumeričke nalaze.

5.2. Upravljanje kreditnim rizikom

21. U skladu sa zahtevima utvrđenim u članu 3. Uredbe o upravljanju kreditnim rizikom, Centralna banka očekuje od banaka da razviju specifične detalje svoje politike ekološki održivog kreditnog rizika i kreditne strategije banke. CBK očekuje od banaka da definišu svoje ekološki održive politike i procedure za odobravanje izloženosti u skladu sa svojim opštim ciljevima, strategijom i politikama za održivo finansiranje. Definicija ekološki održivog kreditiranja zahteva razvoj nove interne grupe kriterijume ili uključivanje postojećih ili budućih standarda u politiku kreditnog rizika i kreditnu strategiju.

22. CBK očekuje od banaka da imaju u vidu klimatske i ekološke rizike u svim relevantnim fazama odobravanja kreditnog rizika/izloženosti i upravljanja kreditnim rizikom.
23. Za velike korporativne klijente, očekuje se da banka ima ažuriran pregled: (i) održivosti klijenta, (ii) izloženosti klijenta fizičkim i tranzicionim rizicima i (iii) planova klijenta za ublažavanje klimatskih promena (tj. planova da klijent bude u skladu sa obavezama Republike Kosovo u vezi sa klimatskim i ekološkim rizicima). Banke mogu uključiti ove aspekte u svoje procene kreditnog rizika kako bi bolje razumele uticaj koji usklađenost klijenta sa klimatskim i ekološkim faktorima može imati na njihov kreditni rizik.
24. Pored odobravanja kreditnog rizika/izloženosti, od banke se očekuje da razume upotrebu kredita, a posebno, ako se kredit koristi za finansiranje održivih ili neodrživih aktivnosti, u skladu sa kriterijumima koje je banka utvrdila kao deo svoje politike o ekološki održivom kreditnom riziku. Banke treba da traže ove informacije direktno od svojih klijenata i da ih redovno ažuriraju. Takođe, proces upravljanja kreditnim rizikom takođe zahteva procedure i metodologije putem kojih banke mogu da provere da li se kredit zaista koristi za finansiranje održivih aktivnosti, koje treba da uključuje sledeće:
- a) Prikupljanje informacija o poslovnim ciljevima korisnika kredita u vezi sa klimom i životnom sredinom ili na drugi način održivim.
 - b) Procenu usklađenosti finansijskih projekata korisnika kredita sa kvalifikovanim ekološki održivim projektima ili aktivnostima i relevantnim kriterijumima.
 - c) Obezbeđivanje da korisnici kredita imaju volju i kapacitete da pravilno prate i izveštavaju o raspodeli sredstava ka kvalifikovanim ekološki održivim projektima ili aktivnostima.
25. Za kredite drugim pravnim licima, od banaka se očekuje da zatraže informacije o korišćenju njihovih kredita pre nego što ih odobre i da procene da li će se kredit koristiti za kvalifikovane ekološki održive ekonomske aktivnosti ili, najmanje, da li se kredit neće koristiti za finansiranje nekvalifikovanih ekološki održivih ekonomskih aktivnosti koje su ograničene ili su limitirane u skladu sa spremnošću banke da preuzima riziku ili sa internim politikama banke za kreditiranje. Takođe se očekuje da banka ima u vidu izloženost fizičkim i tranzicionim rizicima za klijente sa bazom u regionima ili koji posluju u sektorima za koje banka smatra da su posebno osetljivi na takve rizike.
26. Za kredite fizičkim licima, od banke se očekuje da obezbedi da, kada je definisan „održivi proizvod“ (npr. „zeleni krediti“), da karakteristike kredita budu u skladu sa definicijom proizvoda i da se sredstva raspodele u skladu sa okolnostima. Takođe se očekuje da banke procene izloženost fizičkim rizicima klijenata za koje se proceni da su posebno izloženi fizičkom riziku (npr. oni koji žive u područjima sa visokim rizikom od poplava).
27. Od banaka se očekuje da procene uticaj klimatskih i ekoloških rizika na verovatnoću neplaćanja obaveza (neuspeha) od strane korisnika kredita (PD), vrednost izloženosti neplaćanju obaveza (EAD) u slučaju neplaćanja obaveza (neuspeha/neispunjavanja obaveza) i gubitak u slučaju neplaćanja obaveza (LGD). Kao deo ove procene, bankama se preporučuje da imaju u vidu kvalitet upravljanja klimatskim i ekološkim rizicima svojih klijenata, kao i razlike u profilu rizika sektora i geografskih područja vođenih klimatskim i ekološkim rizicima. U slučajevima kada banka nije u stanju da utvrdi vrednost parametara LGD ili EAD koristeći svoj model na adekvatan i dokumentovan način, banka će poštovati standardizovane procenite koje je obezbedila CBK.

Što se tiče kreditnog rizika, klimatski i ekološki rizici mogu predstavljati izazov za banke u svim fazama procesa, od faze odobrenja do praćenja. Na poseban način, klimatski i ekološki rizici mogu uticati na ključne parametre kredita:

- a) PD: povećanje PD-a ranjivih ugovornih strana može biti uzrokovano, na primer, promenom društvenih normi koja smanjuje potražnju za određenim proizvodima i povećava pritisak na smanjenje prihoda, ili uticajem teških vremenskih uslova, poput suše, koji dovode poljoprivredna preduzeća u neplaćanje obaveza/neuspeh (ang. Default).
- b) EAD: ugovorne strane koje su izložene fizičkom riziku mogu imati potrebu da povuku veći deo svojih obavezanih kreditnih linija kako bi odgovorile na neočekivane udarce, kao što su poplave.
- c) LGD: u scenariju tranzicije, vrednost blokiranih sredstava će se smanjiti, utvrđivanjem nižih vrednosti kolateralne štete i, u scenariju neplaćanja obaveza/neuspeha, niže vrednosti naplate.

28. Od banaka se očekuje da vrše procene klimatskih i ekoloških rizika za svoje klijente, kako pre tako i nakon odobravanja rizika. CBK smatra dobrom praksom ako to uključuje prikupljanje i proveru informacija i podataka neophodnih za procenu ranjivosti korisnika kredita na klimatske i ekološke rizike, posebno pre zaključivanja ugovora o kreditu ili njegove značajne izmene, u skladu sa politikama i procedurama banke, poštujući princip proporcionalnosti i uzimajući u obzir prirodu klijenta i njegovih aktivnosti. Od banaka se očekuje da razumeju uticaj koji njihovi klijenti imaju na klimatske i ekološke promene, kao i njihovu ranjivost na klimatske i ekološke promene. Štaviše, banke treba da budu svesne stavova svojih klijenata prema upravljanju ovim uticajima i rizicima.

Na primer, banke mogu razmotriti korišćenje analitičkih alata koji ističu klimatske i ekološke rizike svakog ekonomskog (pod)sektora na grafikonu ili skali. Za kredite ili korisnike kredita sa većim klimatskim i ekološkim rizicima, potrebna je sveobuhvatnija analiza poslovnog modela korisnika kredita, uključujući pregled trenutnih i projektovanih emisija GSB, tržišnog okruženja, regulatornih zahteva za zaštitu životne sredine i analizu mogućeg uticaja regulative na ekološke aspekte finansijske pozicije korisnika kredita.

29. Od banaka se očekuje da imaju u vidu klimatske i ekološke rizike prilikom procene kolateralne štete, jer oni mogu uticati na vrednost kolateralne štete.

Na primer, u tom pravcu, preporučuje se da banke imaju u vidu lokaciju poslovnog ili stambenog objekta, njegove tehničke i energetske karakteristike, efikasnost mašinskih inženjerskih sistema itd.

30. Očekuje se da okvir za određivanje cena kreditnih proizvoda banke odražava klimatske i ekološke rizike i da se oni odražavaju i u njenoj spremnosti za preuzimanje rizika (npr. određivanjem ograničenja rizika, tolerancija i gornjih granica) a takođe i poslovnoj strategiji.

Na primer, kao deo utvrđivanja svoje poslovne strategije i spremnosti da preuzmu rizik, banke mogu da odluče da smanje ili ograniče svoju izloženost sektorima koji su štetni po životnu sredinu ili klimu, dok istovremeno povećavaju svoju izloženost sektorima koji imaju pozitivan uticaj na životnu sredinu ili klimu.

Stoga, očekuje se da okvir cena podrži izabranu perspektivu i strategiju rizika, na primer diferenciranjem cena kredita prema izloženoj energetskej efikasnosti ili primenom specifičnih tarifa za sektor ili klijenta.

U skladu sa svojom poslovnom strategijom i spremnošću da preuzimaju riziku, banke takođe mogu razmotriti ohrabrivanje svojih klijenata da uzimaju u obzir klimatske i ekološke rizike kako bi poboljšale svoju kreditnu sposobnost i otpornost na takve rizike. To može da uključuje, na primer, da banke nude sniženu kamatnu stopu za ekološki održivi kredit ili povezivanje kamatne stope kredita sa pragom održivosti koji klijent mora da ispuni doprinoseći ili biti u skladu sa ukupnim klimatskih promena i ciljevima ekološke održivosti.

Prilikom definisanja spremnosti da preuzimaju kreditni rizik, CBK očekuje od banaka da postave kvantitativne indikatore za klimatske i ekološke rizike, posebno za fizičke i tranzicione rizike. Međutim, CBK takođe priznaje da je potrebno vreme da zajedničke definicije u ovim oblastima rizika sazru u sektoru i da se kvalitativne izjave mogu koristiti kao privremeni koraci dok bankarski sektor razvija odgovarajuće kvantitativne indikatore. Takođe se očekuje da će indikatori i relevantna ograničenja spremnosti za preuzimanje rizika biti postavljeni na osnovu nivoa rizika koji je banka spremna da preuzme u okviru svog profila rizika, u skladu sa svojim poslovnim modelom.

31. CBK očekuje od banaka da prate i upravljaju klimatskim i ekološkim rizicima u svojim kreditnim portfolijima, uzimajući u obzir opšte zahteve Uredbe o upravljanju kreditnim rizikom, na primer putem analize koncentracije i stres testa.

5.3. Upravljanje operativnim rizikom

32. CBK očekuje od banaka da procene uticaj fizičkih rizika koji proizilaze iz klimatskih promena na njihove operacije, uključujući i njihovu sposobnost da brzo obnove svoje kapacitete za nastavak pružanja usluga. Geografska lokacija na kojoj banka posluje može je učiniti ranjivijom na fizičke rizike. Ovo je posebno važno za spoljne/ugovorene usluge i IT aktivnosti, posebno ako se pružaoci usluga nalaze na lokacijama sa većim rizikom od ekstremnih vremenskih prilika ili drugih ekoloških ranjivosti.
33. Posebno, tokom procene kritičkih funkcija, preporučuje se da banke uzmu u obzir uticaj klimatskih promena na pružanje ovih usluga. Ukoliko je ishod ove procene značajan za poslovnu liniju ili celokupne operacije banke, preporučuje se da se to odrazi u planu kontinuiteta poslovanja banke.
34. U široj perspektivi, CBK očekuje od banaka da razmotre u kojoj meri priroda aktivnosti koje preduzimaju povećava budući rizik od oštećenja ugleda. Da bi se izbegli pravni i ugledni rizici koji su povezani sa ekološkim i klimatskim rizicima, od banaka se očekuje da procene da li su njihovi investicioni proizvodi u skladu sa najboljim međunarodnim praksama. Na primer, jedna banka koja je uključena u finansiranje aktivnosti koje su javno kontroverzne (npr. finansiranje

fosilnih goriva, finansiranje kompanije koja je optužena za kršenje pravila o dečjem ili prisilnom radu itd.) može se suočiti sa uticajem na svoj ugled ili može biti predmet pravnih tužbi.

35. Štaviše, CBK smatra važnim da banke ulažu napore za smanjenje svog ekološkog i ugljeničnog otiska, jer nedovoljno poznavanje istih ili neuspeh u njihovom efikasnom smanjenju, pored sprečavanja konstruktivnog doprinosa naporima koje zahtevaju međunarodni sporazumi, donose i rizike po ugledu. Stoga, CBK smatra dobrom praksom da banke upravljaju sistemom upravljanja životnom sredinom koji je u skladu sa međunarodno priznatim standardima, kao i da mere i ulažu napore za kontinuirano poboljšanje svojih ekoloških performansi.

a) Što se tiče emisije GSB, CBK predlaže sledeće:

- i. Merenje direktnih emisija iz sopstvenih aktivnosti (Delokrug 1)⁵.
- ii. Merenje indirektnih emisija povezanih sa kupljenom energijom (Delokrug 2).
- iii. Merenje ostalih indirektnih emisija (Delokrug 3), pri čemu su finansirane emisije bliže povezane sa upravljanjem kreditnim i tržišnim rizikom nego sa upravljanjem operativnim rizikom.

b) Što se tiče ostalih ekoloških uticaja na operacije i mera za njihovo smanjenje, CBK preporučuje sledeće:

- i. Uvođenje i promovisanje korišćenja bezgotovinskih metoda plaćanja.
- ii. Smanjenje korišćenja papira za ugovaranje sa klijentima i/ili proizvodima promovisanjem korišćenja digitalnih medija.
- iii. Ostale inicijative koje se odnose na sopstvene operacije, pored validiranih indikatora ekoloških performansi.

c) Što se tiče ekološkog otiska, CBK predlaže sledeće:

- i. Smanjenje korišćenja papira i vode kako u sedištu, tako i u filijalama banke.
- ii. Promovisanje rada na daljinu kako bi se smanjila mobilnost zaposlenih i, samim tim, upotreba automobila i drugih prevoznih sredstava.
- iii. Obezbeđivanje dugoročnih ugovora sa snabdevačima električne energije obezbeđivanjem obnovljivih izvora energije.
- iv. Druge načine koji mogu obezbediti smanjenje ekološkog otiska ili mogu doprineti njegovom suzbijanju.

36. U skladu sa zahtevima odeljka **Error! Reference source not found.** CBK smatra dobrom praksom objavljivanje napretka u koracima preduzetim u vezi sa gore pomenutim predlozima u

⁵ Detaljne informacije o delokrugovima su dostupne u standardima protokola GSB: <https://ghgprotocol.org/>

okviru izveštaja o održivosti ili integrisanih izveštaja pripremljenih prema međunarodno priznatim standardima.

5.4. Upravljanje tržišnim rizikom

37. Što se tiče upravljanja tržišnim rizikom, CBK očekuje od banaka da uzmu u obzir da ekološki i klimatski rizici mogu dovesti do promena u ponudi i potražnji finansijskih instrumenata (npr. hartija od vrednosti, derivata), proizvoda i usluga, što može uticati na njihovu vrednost.
38. Banka koja ulaže u kompanije sa poslovnim modelima koji su ocenjeni kao neodrživi sa ekološkog gledišta, a nalaze se u geografskim područjima izloženim fizičkim rizicima, može doživeti pad vrednosti svojih investicija kao rezultat mera politike, promena u osećaju tržišta ili tehnologije, ili kao rezultat postepenih nepovoljnih promena usled teških vremenskih prilika ili klimatskih uslova.
39. Ovo je važno kada finansijski instrumenti koje izdaju kompanije u sektorima koji su ocenjeni kao ekološki neodrživi ili koji ne primenjuju sveobuhvatni pristup održivom upravljanju dožive nagli pad vrednosti.

5.5. Upravljanje rizikom likvidnosti i finansiranja

40. U vezi sa opštim zahtevima člana 17. Uredbe o upravljanju rizikom likvidnosti banaka, CBK očekuje od banaka da razmotre da li klimatski i ekološki rizici utiču na njihovu likvidnost ili poziciju finansiranja. Ukoliko se ovi rizici smatraju materijalnim, preporučuje se da banka preduzme korake za identifikaciju, merenje, upravljanje i praćenje uticaja klimatskih i ekoloških rizika na svoju likvidnost i poziciju finansiranja tokom odgovarajućih vremenskih horizonta i da održava adekvatne rezerve likvidnosti, u okviru zakonodavstva o merenju i upravljanju rizikom likvidnosti.
41. Očekuje se da će se pomenuta procena sprovesti na predvidljiv način, pretpostavljajući kao normalne tako i stresne uslove poslovanja, i, posebno, da razmotri ozbiljne, ali pouzdane scenarije koji bi se mogli dogoditi u kombinaciji, sa fokusom na ključne ranjivosti. Shodno tome, očekuje se da će proceniti da li bi klimatski i ekološki rizici mogli imati značajan uticaj na likvidnost ili finansijsku poziciju banke.

S jedne strane, klimatski i ekološki faktori mogu uticati na vrednost finansijskih sredstava, koja s druge strane mogu uticati na sposobnost trgovanja tim sredstvima, stvarajući tako kratkoročni rizik likvidnosti. Ovaj rizik može nastati i kao rezultat klimatskih ili ekoloških događaja koji uzrokuju odliv depozita iz banke: ekološke krize, poput društvenih nemira, mogu dovesti do većeg podizanja sredstava ili opteretiti likvidnu poziciju banke u određenom geografskom području.

S druge strane, klimatski i ekološki faktori mogu uticati na dostupnost i/ili stabilnost finansiranja (npr. otežan ili skuplji pristup tržišnom finansiranju, nestabilni depoziti zbog promenljivih preferencija klijenata itd.), stvarajući tako srednjoročni ili dugoročni rizik finansiranja. U ovom kontekstu, važno je prepoznati potencijalni uticaj problema sa reputacijom na finansiranje banaka.

5.6. Analiza scenarija i stres testovi

42. Bankama se preporučuje da procene klimatske i ekološke rizike kroz korišćenje analize scenarija i/ili stres testova. U tom smislu, treba napomenuti da, za razliku od tradicionalnih stres testova, najdramatičniji uticaji klimatskih i ekoloških rizika verovatno će se desiti na srednjoročnom i dugoročnom periodu i zbog tog razloga za ove radnje biće potreban znatno duži vremenski horizont.
43. Što se tiče klimatskih i ekoloških rizika, preporučuje se da banke razmotre korišćenje scenarija koji su u skladu sa naučnim putanjama klimatskih promena, kao što su scenariji Međuvladinog panela o klimatskim promenama (IPCC). CBK očekuje da banke uzmu u obzir najmanje sledeće aspekte prilikom sprovođenja analize osetljivosti, scenarija i stres testova u vezi sa klimatskim i ekološkim rizicima:
- a) Kako fizički i tranzicioni rizik mogu uticati na banku.
 - b) Kako bi se klimatski i ekološki rizici mogli razvijati u različitim scenarijima, uzimajući u obzir karakteristike ove vrste rizika (neizvesnost i nelinearnost, verovatnoća koja se ne može zasnivati na istorijskim podacima, potencijalno ekstremni i široko rasprostranjeni uticaji).
 - c) Kako mogu nastati kratkoročni, srednjoročni i dugoročni klimatski i ekološki rizici, u zavisnosti od razmatranih scenarija.
44. CBK očekuje od banaka da definišu svoj profil rizika i pretpostavke u vezi sa njegovim specifičnim karakteristikama, i takođe se preporučuje da se razmotri nekoliko scenarija zasnovanih na različitim kombinacijama pretpostavki. Očekuje se da, kao deo planiranja njihovog kapitala, banke procene adekvatnost kapitala u odnosu na verovatan osnov i nepovoljne scenarije specifične za banku. Što se tiče nepovoljnih scenarija, CBK preporučuje da banke pretpostave izuzetne, ali verovatne događaje sa dovoljnom strogošću u smislu njihovog uticaja na adekvatnost kapitala.
45. CBK smatra da je neophodno da banke tumače rezultate stres testova i, ako je potrebno, da preduzmu jasne mere za ublažavanje rizika na osnovu njih. CBK očekuje da se programi stres testova efikasno saopšte svim relevantnim poslovnim linijama i na nivou višeg menadžmenta, kako bi se povećala svest o riziku, da se poboljša kultura rizika i olakšao dijalog unutar organizacije o mogućim merama upravljanja rizicima.

6. Nadzorna očekivanja za otkrivanja (objašnjavajuće informacije)

46. U vezi sa obavezom otkrivanja informacija što se tiče klimatskih i ekoloških rizika, CBK očekuje da politika otkrivanja informacija koju je usvojio Upravni odbor jedne banke precizira kako banka procenjuje materijalnost informacija u vezi sa klimatskim promenama i ekološkim rizicima za njihovo otkrivanje informacija javnosti.
47. Kada banka ne smatra klimatske i ekološke rizike materijalnim i stoga ih ne otkriva, CBK očekuje da banka dokumentuje ovu odluku kvalitativnim i kvantitativnim informacijama koje potkrepljuju procenu.
48. Kada banka otkrije podatke, indikatore i ograničenja koja se smatraju materijalnim za klimatske i ekološke rizike, CBK očekuje da banka otkrije ili se pozove na metode, definicije i kriterijume koji se odnose na njih.
49. CBK preporučuje da banke, poštujući princip proporcionalnosti, preduzmu korake kako bi bile u stanju da otkriju ukupne emisije GSB koje one finansiraju, pored sopstvenih emisija GSB. CBK smatra dobrom praksom da banke usvoje prilično detaljan pristup merenju i objavljivanju emisija GSB.

Ovo može zahtevati, na primer, pristup merenju intenziteta emisije ugljenika velikih korporativnih portfolija projekat po projektu, kao i merenje stvarne potrošnje energije za svaku nekretninu (imovinu) po nekretninu ili procenu energetske efikasnosti portfolija nekretnina.

50. CBK podstiče sve banke da doprinesu ostvarivanju opštih klimatskih promena i održivih ekoloških ciljeva. Ako se banka angažuje da će doprineti ciljevima u vezi sa klimatskim ili ekološkim promenama, od banke se očekuje da pruži sveobuhvatan pregled uticaja banke, generalno, pružajući sveobuhvatne i značajne informacije o tome kako doprinosi navedenim ciljevima, kako bi se izbegao rizik od „greenwashing“ (zelenog pranja)⁶.

Na primer, u slučaju banke koja je angažovana da će prekinuti ili ograničiti finansiranje određenih industrija ili aktivnosti, treba dati preciznu definiciju aktivnosti i ciljeva u vezi s tim, vremenske okvire i rasprostranjenost neizmirenih izloženosti. Takođe je važno da banka saopšti napredak koji je postigla u ostvarivanju ovih ciljeva, procese interne praćenja i relevantna metodološka razmatranja, posebno kriterijume za identifikaciju drugih strana obuhvaćenih politikom finansiranja i veličine uključenih poslovnih odnosa. Takođe, kada izveštava o svom doprinosu ekološkim ciljevima, prikladno je da banka uzima u obzir i poslovne linije i celokupnost njenih izloženosti.

51. Uzimajući u obzir brzi razvoj okvira za otkrivanje ekoloških i klimatskih rizika, kao i potrebe tržišnih aktera u ovoj oblasti, preporučuje se da se otkrivanja sprovede na aktivan i kontinuiran način.

⁶ „Greenwashing“ se odnosi na praksu sticanja nepravedne konkurentске prednosti na tržištu plasiranjem finansijskog proizvoda kao ekološki prihvatljivog, kada u stvari nisu ispunjeni osnovni ekološki standardi.

7. Datum sprovođenja

52. Očekivanja CBK-a koja su opisana u ovom savetodavnom pismu su primenjiva se od datuma njegovog objavljivanja. Od banaka koje posluju u Republici Kosovo očekuje se da imaju u vidu u kojoj meri su njihove trenutne prakse upravljanja i otkrivanja klimatskih i ekoloških rizika zdrave, efikasne i sveobuhvatne u sklopu očekivanja navedenih u ovom savetodavnom pismu. Gde je to potrebno, od banaka se očekuje da odmah počnu da poboljšavaju svoje prakse.

53. U okviru nadzornog dijaloga, banke su dužne da obaveste CBK o sledećem:

- a) Do septembra 2026. godine, sva postojeća odstupanja u njihovim praksama od nadzornih očekivanja opisanih u ovom savetodavnom pismu („samoprocena“). Da bi to učinile, banke će pratiti obrazac i uputstva data koja su data u Prilogu 1 ovog savetodavnog pisma.
- b) Do septembra 2026. godine, sporazumi koji imaju za cilj postepeno rešavanje ovih očekivanja („akcioni plan“). Da bi to učinile, banke će pratiti šablon i uputstva koja su data u Prilogu 2 ovog savetodavnog pisma.
- c) Do marta 2027. godine, prateća aktivnost u vezi sa statusom akcionog plana iz prethodnog stava („prateće aktivnosti akcionog plana“). Da bi to učinile, banke će pratiti šablon i uputstva koja su data u Prilogu 3 ovog savetodavnog pisma.

CBK prepoznaje da upravljanje i otkrivanje klimatskih i ekoloških rizika, kao i metodologije i alata koji se koriste za njihovo rešavanje, moraju da se razvijaju i očekuje se da će vremenom sazrevati.

Prilog 1. Samoprocena: šablon i uputstva

54. Ovaj prilog obezbeđuje bankama standardizovani šablon i uputstva koja banke treba da prate kako bi izveštavale u CBK-u informacije o svim postojećim odstupanjima u praksi banke od nadzornih očekivanja opisanih u ovom savetodavnom pismu, kao što je opisano u stavu 53.a):

Odeljak	Pododeljak	Opis statusa banke	Status usklađenosti banke	Dodatni komentari	Nedostaci
3. Nadzorna očekivanja u vezi sa poslovnim modelom i strategijom	-				
4. Nadzorna očekivanja u vezi sa korporativnim upravljanjem	-				
5. Nadzorna očekivanja za upravljanje rizikom	5.1. Sistem upravljanja rizikom				
	5.2. Upravljanje kreditnim rizikom				
	5.3. Upravljanje operativnim rizikom				
	5.4. Upravljanje tržišnim rizikom				
	5.5. Upravljanje rizikom likvidnosti i finansiranja				
	5.6. Analiza scenarija i stres testovi				
6. Nadzorna očekivanja za otkrivanja (davanje objašnjavajućih informacija)	-				

55. Prilikom popunjavanja gornje tabele, banke treba da uzmu u obzir sledeće definicije za potrebne informacije:

- **Odeljak:** Odnosi se na odeljke 3 do 6 savetodavnog pisma/preporuka CBK-a o klimatskim i ekološkim rizicima. Banke ga ne smeju menjati.
- **Pododeljak:** Odeljak se odnosi, kada je primenljivo, na pododeljke gore navedenih odeljaka 3 do 6 iz savetodavnog pisma/preporuka CBK-a o klimatskim i ekološkim rizicima. Banke ga ne smeju menjati.
- **Opis statusa banke:** Od banaka se očekuje da ovde uključe opis trenutne situacije banke u pogledu usklađenosti (neusklađenosti), kao i sve specifične planove koji će biti sprovedeni kako bi se ispunile preporuke koje su utvrđene u svakom konkretnom odeljku ili pododeljku, kako je opisano u savetodavnom pismu CBK-a o klimatskim i ekološkim rizicima.
- **Status usklađenosti banke:** Stepen od 3 nivoa gde se od banaka očekuje da, po njihovom mišljenju, navedu nivo usklađenosti u svakom specifičnom odeljku ili pododeljku:
 - U skladu: banka u potpunosti ispunjava očekivanja utvrđena u savetodavnom pismu CBK-a u vezi sa specifičnim odeljkom ili pododeljkom, ili postoji nekoliko aspekata manjeg značaja koje treba poboljšati i postoje akcioni planovi kako bi banka bila u skladu u veoma kratkom vremenskom periodu.
 - Slabo u skladu: banka delimično ispunjava očekivanja navedena u savetodavnom pismu CBK-a u vezi sa specifičnim odeljkom ili pododeljkom, ili banka ne ispunjava nijedno od očekivanja ili preporuka i ima akcione planove za njihovo ispunjenje.
 - Nije u skladu: banka ne ispunjava nijedno od očekivanja utvrđenih u savetodavnom pismu CBK-a u vezi sa specifičnim odeljkom ili pododeljkom, i nema akcioni plan da banka bude u skladu ili delimično u skladu u veoma kratkom vremenskom periodu.

Od banaka se očekuje da imaju u vidu da primenjuju i sprovedu mere za svaki od nedostataka koji su utvrđeni u ovoj „samoproceni“.

- **Ostali komentari:** Svi dodatni komentari koje banka smatra važnim da se upiše u vezi sa njihovim statusom, aktivnostima koje treba sprovesti, svim planovima koji se već primenjuju ili sprovode itd.
- **Nedostaci:** Numerički identifikator (tj. 1, 2, 3, itd.) povezan sa određenim nedostatkom koji se očekuje da banke povežu sa određenim nedostatkom. Očekuje se da različiti numerički identifikatori budu povezani sa različitim nedostacima.

Prilog 2. Akcioni plan: šablon i uputstva

56. Ovaj prilog obezbeđuje bankama standardizovani šablon i uputstva koja banke treba da slede kako bi izveštavale CBK o aranžmanima koji imaju za cilj progresivno rešavanje odstupanja od očekivanja koja su utvrđena u ovom savetodavnom pismu, kao što je opisano u stavu 53.b):

Aktivnost za sprovođenje	Opis aktivnosti za sprovođenje	Povezani nedostatak(ci)	Složenost	Moguće prepreke	Projektovani rok za potpuno sprovođenje	Ciljevi sprovođenja za 1. godinu	Ciljevi sprovođenja za 2. godinu ⁷	Ciljevi sprovođenja za > 2 godine ⁸
...								

⁷ Sprovodi se samo ako je vreme sprovođenja predložene aktivnosti duže od navedenog roka.

⁸ Sprovodi se samo ako je vreme sprovođenja predložene aktivnosti duže od navedenog roka.

57. Prilikom popunjavanja gornje tabele, banke treba da uzmu u obzir sledeće definicije za potrebne informacije:

- **Aktivnost za sprovođenje:** Numerički identifikator (tj. 1, 2, 3, itd.) povezan sa određenom aktivnošću koju banka treba da sprovede kako bi ispunila (bilo u kratkoročnom, srednjoročnom ili dugoročnom periodu) preporuke iz savetodavnog pisma CBK-a o klimatskim i ekološkim rizicima. Očekuje se da će različiti numerički identifikatori biti povezani sa različitim aktivnostima kako bi se mogao pratiti evolucija aktivnosti tokom godišnjeg izveštavanja o statusu od strane bilo koje banke u CBK-u. Banke treba da imaju u vidu da više od jednog akcionog plana može biti povezano sa jednim nedostatkom identifikovanim u prethodnoj samoproceni.
- **Opis aktivnosti za sprovođenje:** Od banaka se očekuje da ovde uključe opis akcionog plana koji će biti sproveden kako bi se ispunile preporuke koje su utvrđene u svakom specifičnom odeljku ili pododeljku, kako je opisano u savetodavnom pismu CBK-a o klimatskim i ekološkim rizicima. Očekuje se da banke u opisu uključe reference na obuhvaćene oblasti, eksternalije itd.
- **Povezani nedostatak(ci):** Banke ovde treba da uključe identifikacioni broj svih nedostataka („# nedostatak“) za koje se očekuje da će određeni akcioni plan pomoći da se „otklone“. Banke mogu imati u vidu da akcioni plan može biti povezan sa (ili imati uticaj na) sa jednim ili više nedostataka; i jedan ili više nedostataka mogu biti povezani sa određenim akcionim planom.
- **Složenost:** Stepen od 3 nivoa gde se od banaka očekuje da naznače, prema njima, nivo složenosti određene aktivnosti koju treba sprovesti, prateći sledeći stepen:
 - **Nizak:** banka očekuje da će aktivnost biti sprovedena u kratkom vremenskom periodu; mala količina resursa (npr. osoblje, novac itd.) treba da bude namenjena njenom sprovođenju; i/ili ne treba donositi nikakve kritične odluke na nivou Upravnog odbora ili Skupštine akcionara.
 - **Srednji:** oni slučajevi koji se ne smatraju da imaju nizak ili visok stepen složenosti.
 - **Visok:** banka očekuje da aktivnost neće biti sprovedena u kratkom ili srednjem vremenskom periodu; velika količina resursa (npr. osoblje, novac itd.) treba da bude namenjena njenom sprovođenju; i/ili kritične odluke treba doneti na nivou Upravnog odbora ili Skupštine akcionara.
- **Moguće prepreke:** Od banaka se očekuje da nabroje i ukratko objasne sve moguće prepreke koje bi mogle da odlože sprovođenje aktivnosti. Banke će takođe uključiti sve moguće mere ublažavanja koje je banka spremna da utvrdi ili sprovede.

- **Projektovani rok za potpuno sprovođenje:** Očekivani vremenski okvir Banke za potpuno sprovođenje specifičnog plana. Kada izveštavaju o vremenskim okvirima umesto konkretnih datuma, od banaka se očekuje da ne izveštavaju o vremenskim okvirima dužim od 3 meseca (znači prvo tromesečje 2025. godine može se smatrati važećom).
- **Ciljevi sprovođenja za 1. godinu:** Od banaka se očekuje da ovde navedu pododeljke globalnog akcionog plana za koje se očekuju da će biti sprovedeni u periodu od 12 meseci nakon datuma izveštavanja.
- **Ciljevi sprovođenja za 2. godinu:** U onim slučajevima kada se očekuje da će vreme sprovođenja trajati duže od 12 meseci, od banaka se očekuje da ovde navedu pododeljke globalnog akcionog plana za koje se očekuje da će biti sprovedeni u periodu između 12 i 24 meseca nakon datuma izveštavanja.
- **Ciljevi sprovođenja za > 2 godine:** U onim slučajevima kada se očekuje da će vreme sprovođenja trajati duže od 24 meseca, od banaka se očekuje da ovde navedu pododeljke globalnog akcionog plana za koje se očekuje da će biti sprovedeni počev od 24 meseca nakon datuma izveštavanja.

Prilog 3. Prateće aktivnosti akcionog plana: šablon i uputstva

58. Ovaj dodatak pruža bankama standardizovani šablon i uputstva koja banke treba da slede kako bi izveštavale CBK o pratećim aktivnostima u vezi sa statusom akcionog plana opisanog u stavu 53.c) ovog savetodavnog pisma:

Aktivnost za sprovođenje	Status sprovođenja (%)	Svaka napravljena izmena u projektovanom početnom roku za potpuno sprovođenje	Opis napretka od prethodnog statusa izveštavanja	Sledeći koraci za sprovođenje u narednih 12 meseci	Dodatni komentari
...					

59. Prilikom popunjavanja gornje tabele, banke treba da uzmu u obzir sledeće definicije za potrebne informacije:

- **Aktivnost za sprovođenje:** Numerički identifikator (tj. 1, 2, 3, itd.) povezan sa određenom aktivnošću koju banka treba da ispuni (bilo u kratkoročnom, srednjoročnom ili dugoročnom periodu) preporuke iz savetodavnog pisma CBK-a o klimatskim i ekološkim rizicima. Očekuje se da će različiti numerički identifikatori biti povezani sa različitim aktivnostima kako bi se mogao pratiti evolucija aktivnosti tokom godišnjeg izveštavanja o statusu od strane bilo koje banke u CBK-u. Banke treba da imaju u vidu da više od jednog akcionog plana može biti povezan sa jednim nedostatkom identifikovanim u prethodnoj samoproceni.

- **Status sprodođenja (%):** Procena banke o utrošenom vremenu, završenim detaljnijim podaktivnostima itd. u odnosu na ukupne potrebe sprodođenja za potpuno sprodođenje aktivnosti. Vrednosti će se kretati između 0% i 100%.
- **Svaka napravljena izmena u projektovanom početnom roku za potpuno sprodođenje:** Od banaka se očekuje da ovde navedu svaku napravljenu izmenu (npr. kašnjenja ili napredak) u odnosu na prvobitno projektovane rokove za sprodođenje specifične aktivnosti. Takođe se očekuje da bude uključena procena kako sva kašnjenja ili napredak mogu uticati na ukupni završetak aktivnosti.
- **Opis napretka od prethodnog statusa izveštavanja:** Od banaka se očekuje da ovde navedu svaki napredak u vezi sa sprodođenjem specifične aktivnosti od prethodnog statusa izveštavanja. Banke će uključiti, najmanje, „sledeće korake koji će biti sprovedeni u narednih 12 meseci“ prijavljene za istu aktivnost u pratećoj aktivnosti prethodnog akcionog plana ili u kategoriji „ciljevi sprodođenja za 1. godinu“ ako je ovo prvi put da banka predstavlja prateće aktivnosti akcionog plana.
- **Sledeći koraci za sprodođenje u narednih 12 meseci:** Od banaka se očekuje da ovde navedu pododeljke globalnog akcionog plana za koje se očekuje da će biti sprovedeni u periodu od 12 meseci nakon datuma izveštavanja.
- **Dodatni komentari:** Svi dodatni komentari koje banka smatra važnim da se navedu u vezi sa statusom sprodođenja akcionog plana, svaka moguća prepreka, ispunjavanje rokova, modifikacije početne definicije određene aktivnosti itd.